

Interpretace básně S. K. Neumanna *Epilog* pomocí kategorií subjektu, prostoru a času

Úvod

V této závěrečné práci bych se ráda pokusila o interpretaci básnického díla pomocí kategorií subjektu, prostoru a času. K interpretaci jsem zvolila báseň *Epilog* ze sbírky *Knihy lesů, vod a strání* (1914) od Stanislava Kostky Neumanna. Co se metodiky týče, budu postupně rozebírat pomocí výše uvedených kategorií menší syntaktické celky, které následně spojím ve shrnujícím rozboru jednotlivých strof. Na závěr pak tyto výstupy sjednotím.

Interpretace

„EPILOG

Vodopády zlatých lesů
šumí píseň jeseně;
v údolí nám ještě zbyla
vlhká vůně po seně.

Sklizeno a dokonáno.
Po všech stránkách dokola
krásná iluze jen svítí,
směje se a plápolá.

Stráně hoří, stráně hoří...
Odvane vše listopad...
Chtěl bych také — na chvíli jen
srdci, mozku dáti spát!“

[Neumann, 1995, s. 156]

„EPILOG“

Název je první místo v textu, u kterého se jako čtenáři zastavíme, a o básni nám toho mnoho sděluje. Je to odrazový můstek celého díla, který nás vysílá vstříc čtení s určitými očekáváními. V tomto případě pracujeme s názvem velmi stručným a úderným – *Epilog*. Epilog, značící závěr, ukončení, je pro nás udavatelem času. Vzbuzuje v nás očekávání konce, předpokládáme tedy, že cokoliv se v textu odehraje, skončí. Předpokládáme práci s časem.

„Vodopády zlatých lesů
šumí píseň jeseně;“

Na první dva verše nahlížíme jakoby z dálky, zpovzdálí, ale natolik blízko, abychom slyšeli šum. Obraz, který vyvstává na mysl, když pomyslíme na *vodopády lesů*, promítá široké lány lesa – velkou dynamickou masu. Dynamičnost je zde symbolizována přirovnáním k vodopádu, jakožto nikdy nezastavujícímu se, tříštícímu se, divokému proudu. *Vodopád* také naznačuje pohyb seshora dolů, navozuje tak dojem svažitosti terénu. Masa lesa získává konkrétnější rys – směřování.

Lesy dourčuje jejich barva – *zlatá*. Zlatá jako barva teplá, příjemná, idylická, ušlechtilá – ve své podstatě dokonalá. *Vodopády zlatých lesů* v nás vyvolávají hřejivou scenérii svažitých podzimních hájů, kterými v neustálém lадném pohybu prostupuje nadpozemská atmosféra, plynoucí ze symboliky zlaté barvy.

Zlatá barva však nehraje roli pouze ve vykreslení prostoru, nýbrž nám podává i svědectví o čase. V tomto případě o čase přírodním, cyklickém – zasazuje nás do fáze ročního cyklu, do raného podzimu. Podzim je pak konkrétně vysloven v druhém verši – lesy *šumí píseň jeseně*. Souběžně nás verbum *šumí* umisťuje do současnosti popisovaného. Vnímáme, že stromy šumí právě teď, a nejsme si jisti, jak dlouho ještě šumět budou. Víme ale, že utichnou. Je to determinováno cyklicitou přírodního času a tak trochu evokováno názvem básně – očekáváme konec.

Samotné *šumění písně* pak vkládá do lesů život – píseň je spojená s člověkem, živým tvorem, s jeho prsty, dechem a ústy. Přisuzování písně lesům jim dává nabrat na hřejivosti a jakési familiárnosti, člověk je najednou více jejich součástí. Šumění také navazuje na již zmíněnou dynamičnost masy lesa – stromy jsou v neustálém pohybu a tím dávají vzniknout písni.

„v údolí nám ještě zbyla
vlhká vůně po seně.“

Ve třetí verši se poprvé setkáváme s lyrickým subjektem. Ten nejenže se ukazuje sám, ale rovnou odkazuje na komunitu, zapojuje čtenáře do života údolí užitím plurálu – *nám*. Čtenář se stává součástí scenerie a současně společenství, v němž se nachází i sám subjekt. Toto komunitní citění opět posiluje familiárnost a sounáležitost s údolím.

Prostor se zde stává konkrétnějším, přibližuje se nám v podobě *údolí* – to odpovídá i svažitosti navozené vodopádem. Jsme tak obehnáni svažujícími se lány neustále se vlnícího zlatého lesa. Dalším činitelem prostoru je *vůně* – vůně, která zde zbyla, jako by tu už neměla místo – *vůně po seně*. Je to vůně plynoucí ze sena, které bylo sklizeno při poslední senoseči. Vůně, která je jindy lehká a zároveň bohatá, typicky pro léto však suchá. Teď je ale prezentována jako *vlhká* – seno patří sklonku léta, ale přetáhnuto do podzimu vlhne. Vlhkost je neochvějným atributem podzimu, v tomto případě dále dokreslujícím prostor.

V první strofě jsme uvedeni do společenství, do scenerie, do času – jedná se o evokaci, vstup do díla. Subjekt sám nás seznamuje se scenerií i časem pomocí kolektivního vnímání – my vidíme, my slyšíme, my cítíme a nám, v našem údolí, zbyl podtón odešlého léta.

„Sklizeno a dokonáno.“

Pátý verš je výrazně časový, udává konec nějakého trvání. *Sklizeno* odkazuje na zakončení plodné fáze přírodního cyklu, na čas, kdy se příroda začíná chystat k odpočinku. S člověkem je příroda spjata také v čase rolníkově, kdy sklizeň znamená vrchol celoročního snažení a kdy se ukáží plody jeho práce. Je *sklizeno* – rolník je na vrcholu svého roku a pomalu schází dolů.

Pomíjení je také vyřčeno v *dokonáno*. To prostupuje sklizní, časem přírodním, ale také časem lidským. Podzim je v tomto čase protkán atmosférou odchodu, smrti – dokonáno tak může být lidské dílo a člověk sám.

Sklizeň je podstatná i pro prostor – v údolí je něco sklizeno, lze zde očekávat plodnost a stopy práce rolníka – sklizená pole.

„Po všech stránkách dokola
krásná iluze jen svítí,
směje se a plápolá.“

V tomto trojverší je umocněno prostředí, hned ze začátku zde lze zaznamenat pohyb. *Po všech stránkách dokola* evokuje kruh, točení se. Stojíme v našem údolí, uprostřed svažitéch mas lesů a obraz kolem nás krouží. Všechny stráně lesa nás obklopují, svírají – jsme v centru. Podzimně zabarvený les, vlnící se kolem nás, se stává *krásnou ilusí*. Iluzí, která svítí, která se směje, která plápolá – všechny tyto atributy jí vdechují život. Vychází z ní světlo – symbol života v opozici tmy jako symbolu smrti/ konce, dále se směje – opět činnost spojená s ústy, se živým hlasem, a nakonec plápolá – jedná se tedy o iluzi ohně, ohně vřelého a živého. Oheň je sice prvkem divokým, v tomto případě ale plápolá, je mírný, je zkrocen.

To, že iluze plápolá, se vztahuje k trvání, konkrétně k již řečené konečnosti. Iluzi je dána životnost, s níž se pojí i pomíjivost – iluze plápolá, což znamená, že někdy pohasne. Plápolání je ale jemné, působí stabilně – víme, že oheň ještě neuhasíná.

Druhá strofa začíná úderně – razantním časovým prohlášením, determinujícím konec etapy a začátek nové. Novou etapou je život iluze plápolajícího lesa – lesa, který se tak ze zlaté barvy zabarvuje více do oranžova a červena. Podzim postupuje a kreslí čáru za posledními stopami léta. Prostor je v pohybu, iluze působí na smysly.

„Stráně hoří, stráně hoří...
Odvane vše listopad...“

Třetí strofu otevírá konstatování, působící mírně jako vzdálený výkřik – opakováním zdůrazněné *stráně hoří*. Iluze už neplápolá, ale hoří – plameny listů gradují, jsou na vrcholu, což předznamenává blížící se konec. Tušíme, že brzy dohoří a zbude jen holý les. Podzim postupuje dál a blíží se závěr – *odvane vše listopad*. Listopad není teď, teprve přijde, dá se tedy předpokládat, že na časové ose jsme na sklonku října. Na listopad zde můžeme nahlížet jako na měsíc dušiček, měsíc popela – až iluze planoucího lesa dohoří, listopadový vítr odvane pomyslný popel. Lány lesa zůstanou nahé, připravené na spánek a obnovu.

Gradace se netýká jen plamene a času, ale také prostředí. Z červenooranžové se stává sytá červeň, šlehající jako ohnivé jazyky. V předtuše je ale obraz holých stromů.

„Chtěl bych také — na chvíli jen
srdci, mozku dáti spát!“

Po odmlce se opět setkáváme s lyrickým subjektem, tentokrát stojícím samostatně. Subjekt předkládá svou touhu čtenáři, ale zároveň promlouvá sám k sobě, ke svému nitru. Stojí tu srdce jako symbol života a citu a mozek jako symbol vědomí – subjekt chce nechat své srdce a svůj mozek spát, tedy vymanit se z nepřetržitého proudu cítění a myšlení. Chce se sjednotit s cyklem přírody, hibernovat a projít obnovou. Nesetrvávat v nekončícím proudu lidského života, tak tíživého svou podstatou – odlišením se od přírody, tedy vyšším myšlením a cítěním.

Vymanění nemá být definitivní, subjekt se závanem zoufalství zdůrazňuje, že k odpočinku mu stačí chvíle, jediný necyklický přerod. To jest, po čem touží.

Ve třetí strofě lyrický subjekt vyznává svou touhu po mentálním oddechu, po chvílkovém vymanění se z lidského času. Rudý podzim je zde na vrcholu, kde se zastavuje a hoří – vyhlíží svůj konec v očekávání listopadu.

Závěr

Epilog je básní, ve které se subjekt, prostor i čas vzájemně prolínají. V případě lyrického subjektu a prostoru se postupuje od širokého k úzkému – v první strofě je subjekt součástí množství a v poslední se nám představuje sám, současně se prostor z prvotního širokého záběru postupně přibližuje. Čtenářsky zajímavé pak je, jak text útočí na smysly – na zrak, na sluch, na čich a na prostorové vnímání. Co se kategorie času týče, procházíme fázemi podzimu s vidinou zakončení přírodního cyklu. Naproti přírodnímu cyklickému času je zde postaven čas lidský – čas lineární. Výslednou pointou je pak lidská touha po alespoň kratičkém splynutí s cyklem přírodním plodícím šanci na přerod a nový, čerstvý začátek. Jak nám na začátku napověděl název, opravdu se zde něco končí.

- promyšleně napsaný text
- několik velmi pěkně vykroužených charakteristik
- pozor na kat. subjektu

- trochu opatrněji i s formulacemi x je symbolem y – působí to pak v intzerpretaci příliš mechanicky

Použitá literatura

NEUMANN, Stanislav Kostka a Josef ČAPEK. Kniha lesů, vod a strání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d0048760-e1b7-11e4-a475-005056827e51>